

KNJIŽEVNOST.

„Zlate črke“ na posodi Gazel — ali problem apolinčne lepote v Prešernovi umetnosti. Slovstvena študija v svitu romantike in antike. — I. del. (S prilogami v II. delu.) Spisal in založil Josip Puntar. V Ljubljani, 1912. Tiskala Katoliška Tiskarna v Ljubljani. V. 8°. Str. XVII + 148. Cena 6 K. (Dalje 1.) Tako nekako, kakor sem zadnjič referiral, smo menda vsi doslej razumevali Žigonova izvajanja o Prešernovi umetnosti: samo številke so nam migljale pred očmi, in nekateri so ogorčeno protestirali, da nam Žigon našega največjega pesnika zdaj predstavlja v poniževalni vlogi krojača, ki z vatlom v roki meri, kako dolga bodi ta ali ona pesem. Tako je nastal nevaren predsodek zoper Žigonove trditve, a nastal je le vsled tega, ker smo reči, ki jih Žigon smatra le bolj za postranske, smatrali za poglavitne. Niso mu namreč številke glavna reč, temveč zadaj za številkami tiči Žigonovo novo odkritje. Godilo se je večini kritikov doslej po tistem znanem reku: Vor lauter Bäumen siehst du den Wald nicht! V našem slučaju bi lahko rekli: od samih števil ne vidiš celote. Treba je bilo Puntarja, da nam je pokazal jedro Žigonovih misli, in to je: umetnina, če je res umetnina, je organizem, vsebinski organizem vselej, časih tudi (pri posebnih mojstrih, kakor je Prešeren) formalen organizem. „To je osnovno vprašanje, kjer bi se bili morali lotiti kritiki Žigonove teorije in jo ali pobiti, ali pa priznati do zadnjih posledic.“ (Zlate črke, IX.) Umetnina je vsebinski organizem! Dr. Žigon je prvič poudaril to misel v spisu „Lel — naš krmar“ (Dom in Svet, 1905, tudi ponatisk). Prekrasna žalostinka „V spomin Matija Čopa“ iz l. 1845. je klasičen dokaz za skrivnostni razvoj umetnine: kar je Prešeren prej v desetih letih (1835—1845) ob raznih prilikah o svojem prijatelju zamislil, je bilo vse le kot nekakšna kal, kot nekakšen zametek, ki se je iz njega počasi razvil organizem — žalostinka iz l. 1845.: v tej so strnjene vse misli, v prejšnjih letih tuintam izrečene. — Umetnina je vsebinski organizem. Dragoceno je to spoznanje; iz njega namreč sledi, da ne sme biti v njej nobenega tujega telesca, ničesar, kar ni v organski zvezi s celoto. In ta organska zveza nujno zahteva — to je bila prva korist, ki je vzrasla dr. Žigonu iz novega spoznanja — da Lelj in Palinur more biti edino le Čop in nihče drugi, dve metafori o isti osebi. — Umetnina pa ni samo vsebinski organizem, ampak je včasih (ne vselej!) tudi formalen organizem, kar nje ceno seveda še bolj dvigne. Že v omenjenem spisu iz l. 1905. namiguje naš prešernoslovec, da je žalostinka V spomin M. Čopu tudi formalen organizem z določenimi deli, s svojo opredeljeno sredino in svojim povdarjenim vrhom; a ex professo govori o formalnih organizmih pri Prešernu naslednje leto, 1906, v Zborniku Matice Slovenske. Tercina mu je klica, zametek novih, višjih formalnih organizmov, in sicer se razvije iz nje najprej lahko sonet ali pa stanca; še više pa se iz soneta zopet

lahko razvije sonetni venec. Prešeren se je dobro zavedal, da so to tudi formalni organizmi! No, teh višjih formalnih organizmov (sonet, son. venec, stanca) seveda Prešernu ni bilo treba šele razvijati, našel jih je že razvite, zlasti v italijanskem slovstvu; pač pa se zdi, da je samotvorno razvil po istem principu en višji formalni organizem, prekrasno nemško elegijo „Dem Andenken des M. Zhop“; kakor so si stari mojstri iz tercine razvili sonet in iz soneta sonetni venec, takó — piše dr. Žigon v omenjenem „Zborniku“ (na str. 87—100) — si je naš Prešeren najbrže sam razvil iz dveh odprtih tercín („tercinski stavek“) omenjeni formalni organizem višje vrste; Žigon o tem organizmu (namreč „Dem Andenken“ ...) ne vé 1. kakšno ime bi mu dal, niti 2., če imá kakšno drugo slovstvo pred Prešernom kaj podobnega. Kar se tiče 1. točke, si Žigon pomaga z izrazom „sestavljena

GORSKI STRELCI NA TEŽAVNEM POHODU.

¹ Prim. „D. in Sv.“ 1912. št. 4. str. 152 nasl.